

Tóth-Máthé Miklós

A pap fia

Ha egy gyereknek pap az apja, akkor a gyerek nyilvánvalóan a pap fia, papfiú vagy egy másik kölyök gúnyos, kötekedő odakiabálása szerint "papmacska". Ez mind én voltam egykor. Igaz ezt a "papmacskát" – mely eredetiben gusztustalan, szőrös hernyó – igyekeztem megtorolni és sikerült is, ha a srác lassabban futott mint én, de ez a különleges helyzetemen mit sem változtatott. Inkább rontott, mert ha verekedni láttak a felnőttek már summázták is az elítélő vélelményt: no, nézd már, még a pap fia is... Na, csak tudja meg az apja!

Természetesen megtudta és máris kaptam otthon a cselekedetemért járó "lelkifröccsöt".

– Szégyent hoztál rám – kezdte fejét csóválva apám –, mert ne hidd, hogy csak téged ítéltek meg ezáltal, de engem is.

– De hát azt kiabálta, hogy papmacska – vetettem közbe sírásra görbülő hangon. – És nem is egyszer, többször is, meg mutogatta is közben, hogy araszol az a hernyó.

– Na és? Engedted volna el a füled mellett. Értsd meg, te nem viselkedhetsz úgy, mint akárki, mert te a pap fia vagy.

No igen, ezt tudtam apám figyelmeztetése nélkül is, de nem nagyon törődtem vele. Azért sem, mert a barátaim – kivéve Sz. Dezsőt, az orvos fiát –, parasztyerekek voltak és játék közben senki sem firtatta ki kinek a fia. A bigézésnél, gólyázásnál, focizásnál ez egyáltalán nem számított. Később pedig, pataki és debreceni diákkoromban még úgy sem, hiszen azokban a kollégiumokban sokan voltunk papfiúk. Ez tehát nem jelentett érdekességet, legfeljebb azzal tűnhettem ki közülük, hogy rosszabbul tanultam az átlagnál. Különösen Debrecenben. Igaz, ezt a negatív hírnevet némileg ellensúlyozta, hogy jól karikatúráztam – társaimat, tanárait egyaránt –, és a magyar dolgozataimban már csíráig bontott az írói képesség. Egyszer még fogadtam is valamelyik osztálytársammal, a tétre már nem emlékszem, hogy tudok húszoldalas dolgozatot írni Csokonairól. A fogadást megnyertem, a mennyiséget még túl is teljesítet-

tem vagy öt oldallal, mert az elbeszélést a Csokonai szülők házasságával kezdtem és sokáig kellett lapozni, míg végre a kis Mihály megszületett. N. J. a magyartanárom csak annyit jegyzett meg a dolgozat végén piros tintával: Túl hosszú! Olvashatatlan. Lehet, hogy igaza volt?

Kudarcos középiskolás éveim után, mielőtt felvettek a Színművészeti Főiskolára – hiszen még Debrecenben eldöntöttem, hogy színész leszek – különböző munkahelyeket próbálgattam Miskolcon. Elsőnek mindjárt a Rákosi Mátyás Nehézipari Műszaki Egyetemre mentem, no nem hallgatónak, hanem gépkocsikísérőnek. Egy olyan sofőr keze alá kerültem – nevezzük mondjuk Sötét elvtársnak –, akinek minden második mondata káromkodásba torkollott. Azóta se találkoztam olyan emberrel, aki ilyen folyékonyan “beszért” káromkodásul. Kaptam egy nagyon kopott irha sofőrbundát, ami leért egészen a bokámig. Abban mentem haza Tiszalúcra, de a kíváncsi tekintetek elkerülése végett, a mellékutcákon osontam a parókiáig. Nagy hó volt, hideg, tulajdonképpen örülhettem volna a bundának, ha nem zavar az általa messzire riktó munkaköröm.

– Nem baj, fiam – mondta apám –, talán egyszer mégiscsak rádöbbsz, hogy a magadfajtanak tanulni kell, ha vinni akarod valamire az életben.

Csupán egy szűk hónapig voltam kocsikísérő, de ezalatt számos megpróbáltatásban volt részem Sötét elvtárs meg a természet részéről. Ez utóbbinak köszönhetően első pesti utunk alkalmából elakadtunk a hóban Emőd és Vatta között. Nekiálltunk kiszabadítani a teherautót, mely mintha csak odaragadt volna.

– Hogy az a hétszentséges... – kezdte el Sötét elvtárs és hömpölygette, görgette átkait az egész világra, beleértve engem is, aki ugyan semmiről sem tehettem, de szerinte mégis csak egy nagy púp vagyok a hátán. – Úri gyerek vagy, baszd meg, hogy az a... Más kéne most ide, hogy rúgjon seggbe egy muraközi mén és repülnél hazáig... Lapátolj, az anyád...

Lapátoltam a havat, mely szikrázott a napsütésben és akkor éreztem – igen, még most is fel tudom idézni azt a pillanatot –, hogy itt valami végzetes félreértésről lehet szó. Hiszen nekem semmi közöm az itt óbégató címeres bunkóhoz, a teherautóhoz, az egész pesti úthoz. Más vagyok, több, amit egyszer be is fogok bizonyítani. Ott Emőd és Vatta között a havat hányva, mintha csak Isten mutatott volna rá, erőt és hitet éreztem magamban a felemelkedéshez. A legreménytelenebb helyzetben a semmire sem biztatóban történt mindez és ettől valami különösen jókedvű állapotba kerültem.

– Mi az? Mit vigyorogsz? – üvöltött Sötét elvtárs. – Neked olyan vicces ez?

Nem félsz, hogy belenyomlak a hóba és itt felejtelek?! Csináld az anyád mindenségét, ha nem akarod, hogy itt éjszakázzunk!

– Csinálom – mondtam vidáman és ahogy felnéztem egy pillanatra, láttam, hogy Sötét elvtárs ott toporog a hóban, szívja a cigarettáját, a lapátja meg a teherautónak támasztva. Esze ágában sem volt dolgozni, hiszen az a kocsikísérő feladata. A sofőr még ebben a helyzetben is úr.

Amikor nagy nehezen kivergődtünk a hó fogságából és eljutottunk Pestig, az éjszakát sofőrszálláson töltöttük. Arról ugyanis szó sem lehetett, hogy visszainduljunk, a hó újra esni kezdett és elképzelhető, milyenné váltak az utak. Nemcsak mi, több sofőr is kénytelen volt ott dekkolni, a szálló dugig telt velük és Sötét elvtárs nagyon jól érezte magát a társaságunkban. Előkerültek a borosüvegek, döntögették magukba a nedűt, különösen Sötét elvtárs, így nem csoda, hogy leginkább ő vitte a szót.

– Már azt hittem, betemet minket a hó – harsogta teli szájjal –, és csak tavasszal lelnek ránk. Csak én tudtam ilyen balfaszt kifogni, egy úri gyereket! Nem hiszitek? Mi az apád, lógós?

– Református pap – mondtam rezignáltan, mely közlésemmel hangos derűtséget váltottam ki a sofőrök között.

– Na látjátok – röhögött Sötét elvtárs –, egy papfiú! Úgy állt a kezében a lapát, mint szűz lányéban a nagy lompos! Csak bökölte a havat az úrfi.

Nem szóltam erre semmit, mit is mondhattam volna, talán azt, hogy ő még csak nem is bökölte? Hallgattam hát, mint egy idegen, akit a sors véletlenül kevert közéjük. Végül még el is bóbiskoltam a rozoga faszéken, a kályhához közel, a melegben. Sötét elvtárs rántására riadtam fel.

– Gyere lógós, megyünk szunyálni! Ha horkolni fogsz, belepössentek a szádba! Ezt önmagának kellett volna mondanía, mert végigszirénázta az egész éjszakát. Feküdt a hátán, egyszer sem mozdult meg és mint a teherautó motorja, ha üresben jár, tátott szájjal görgette, rezegtette, zúgta ki a hangokat. Bele a plafonba, hogy az egész szoba visszhangzott tőle.

Másnap persze pihenten ébredt és talán ettől velem szemben is kedélyesebb hangot ütött meg.

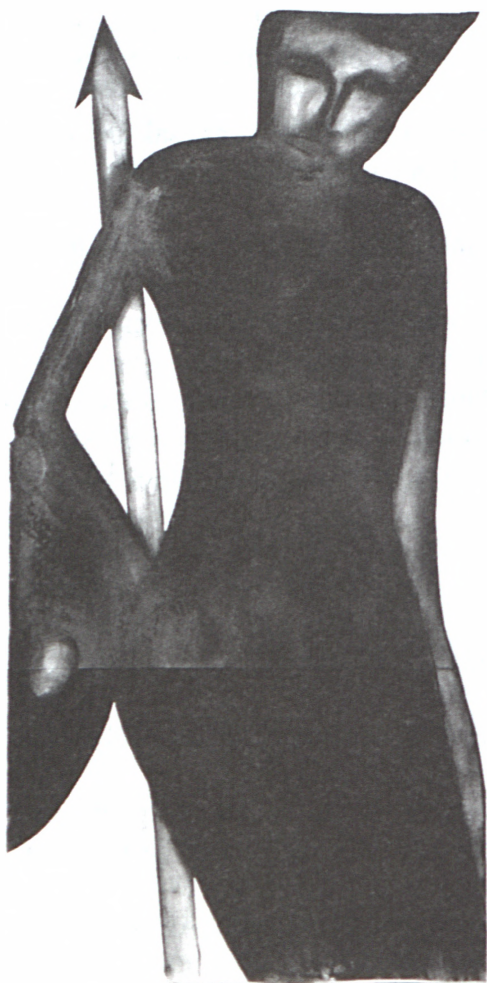
– Na ide figyelj, papi pipa, visszamégy vonattal és elmondod az Egyetemen, hogy jártunk. Leadom a szállítmányt, aztán maradok, míg enged az idő, nem hagyhatom itt a kocsit.

Boldog voltam és a vonaton már el is felejtettem Sötét elvtársat. Az egyetemen meg felmondtam és hazamentem Lúkra.

– Jól tetted, hogy ott hagyta ezt a kocsikísérést – mondta apám, amikor el-

meséltem neki a kalandjaimat –, egy ilyen Sötét elvtárssal nem jó összezárva lenni. Na, legalább tanultál belőle, hogy lásd milyen emberek vannak még a világon.

Egy ideig otthon tartózkodtam, majd apám egyik mérnök ismerőse I. Géza betett figuránsnak a Földkotró Vállalathoz. Lúcs és Kesznyéten között van egy kis teljesítményű vízierőmű egy hosszú tározó csatornával, annak a medrét kotorták és én ott tartottam a lécet, húztam a szalagot vízen, szárazföldön, ahol éppen kellett. A vízen természetesen csónakból mérték a mélységet és ez fölöttébb romantikus volt a számomra.

Biciklivel jártam munkába más lúciakkal együtt, akik sanda kárörömmel vették tudomásul, hogy a pap fia csupán a figuránskodásig vitte. A munka főleg a nyári hónapokra korlátozódott, őszre én is bekerültem Miskolcra a központba, ahol nem csináltam semmit. Többnyire csak ott üldögéltem az irodában, unalmamban az adminisztrátorokat rajzolgattam, mint ha azért kapnám a fizetést. Aztán előbb-utóbb feltűnt a semmittevés és a kirúgástól már I. Géza sem tudott megmenteni.

Ekkor egyébként már albrétben laktam Miskolcon és délutánként Debrecenben “kerékbe tört” tanulmányaimat folytattam a Kilián György Gimnázium dolgozók iskolájában. Az egyik osztálytársam hozott össze a Herman Ottó Múzeum igazgatójával, aki felvett teremőrnek.

– Sok pénzt nem tudok adni –

mondta –, de a munka nem megerőltető, mellette nyugodtan tanulhatsz. Igazat szólt, a munka csak unalmas volt és nem fárasztó. Ott ültem két öregasszony társaságában és néztem a plafont. El lehetett éppen viselni, csak akkor nem, ha látogatók érkeztek a különböző középiskolákból. Hangos vihogással, sugdolózva adták egymás tudtára – főként a lányok –, hogy fiatalember létemre ott lebzselek. Igyekeztem nem törődni velük, de amikor felbukkantak közöttük falumbeliek is, székestől együtt szerettem volna eltűnni. De mivel ezt nem tehettem, ezért inkább felálltam és elvegyültem a csoportban, mintha egyike lennék a tárlatlátogatóknak.

– Szevasz – mondták –, te is itt vagy?

– Láthatjátok – feleltem –, már nagyon kíváncsi voltam a korai avar sírokban talált leletekre.

– Azok hol vannak?

– A harmadik teremben – mutattam előre és fellelegeztem, amikor arra vették az irányt.

Így ment ez talán két hétig, aztán tovább álltam onnan. Az Acéldrót és Drótkötél Gyárban lettem segédmunkás. Nem volt éppen kellemes időtöltés. Újra tél lett, zimankó, hideg, és mi sósavat fejtettünk az udvaron egy hajdani főjegyzővel. Nagyon intelligens öregúr volt, jól elbeszélgettünk közben, mert a sósavfejtés végül is csak veszélyes, de nem nehéz.

– Vigyázz öcsém – intett a jó főjegyző –, nehogy rád cseppenjen, mert kilyukad a bőröd.

Vigyáztam persze, de azért a fiatalság felelőtlensége okozhatott volna bajt is. Szerencsére ez nem következett be, mert ideges inkább attól lettem, hogy sok lúci tekintet is pásztázta a tevékenységemet. Nem csupán sósavfejtés közben – az mégiscsak elismerésre méltó, izgalmas munka –, hanem akkor is, amikor trógerként szemet hánytam le a teherautóról. Akadt olyan lúci illetőségű irodai dolgozó, aki az udvaron átmenve egyik épületből a másikba, direkt megállt nem messze tőlem és arcán szétterülő vigyorral nézte küszködésemet. “Na lám, a pap fia – olvastam ki a tekintetéből –, ahelyett hogy tanult volna most itt trógerol, amíg én a jól fűtött irodában még a körmömet is reszelhetem, ha éppen arra támad kedvem.”

Nem sokáig vigyoroghattak így, mert rövidesen már a Betonútépítő Vállalatnál találtam magam figurásként. Végül is abban már gyakorlatom volt,

nem esett nehezemre ismét kézbe venni a lécet, meg a mérőszalagot. Az állást G. Lászlónak, szintűgy apám barátjának köszönhettem, aki a vállalatnál szállítási ügyintéző volt. Csoda, hogy az lehetett, mert előző életében – még a kommunizmus előtt – tábori lelkészként szolgált, ami a vörösök szemében főbűnnek számított. Ha jól emlékszem, talán internálták is Laci bácsit egy időre, ami után neki is megengedték, hogy építse a szocializmust. Sármos, jóképű igazi úr benyomását keltő férfi volt, aki már megjelenésében is irritálhatta az elvtársakat.

– Nyugodj meg, Bercikém – mondta apámnak –, a fiad végre úri társaságba kerül. Elvégre ott a helye egy pap fiának. Akárkit nem veszünk be magunk közé!

Ami azt illeti a társaság valóban illusztris volt. A Betonútépítő Vállalat gyűjtőhelyéül szolgált az úgynevezett deklasszált elemeknek. A figuránstársaim között akadt még egy másik tábori lelkész, de főszolgabíró, ezredes, piarista tanár, jegyző is. De a kubikusok is fel tudtak mutatni horthysta katonatisztet, csendőrt, rendőrt és egyéb “közellenségét” a népi demokráciának.

A Lenin Kohászati Műveken belül építettük az utakat és én délutánonként szorgalmasan jártam a dolgozók gimnáziumába. Igaz éppoly szorgalmasan jártam – ma már fogalmam sincs, hogy tudtam egyeztetni – a Déryné Színház stúdiójába. Akkor ugyanis már nagyon a színházi pálya felé kacsingattam. De hát ezt az időszakot megírtam a *Figuránsok* című regényemben, itt éppen csak felvillantottam, mint utolsó “stációját” a pap fia kalandozásainak. Mert a betonútépítők után ’57-ben már a Színművészeti Főiskola következett, aztán kilenc esztendeig a színészet pesti és vidéki színházaknál. Végül az írói pálya, mely nyomon követhető a műveimben. De mindezek előtt – én legalábbis azt hiszem – kellett az a korai téblábolás az életben a “pap fiaként”, annak minden tanulságával együtt. Hiszen a dac, hogy valakivé legyek, igazán ott ültetődött el bennem. Ma már, annyi évtized múltán még Sötét elvtársnak is hálás lehetek, mert ő is taszított rajtam, nem is keveset, hogy hányatott ifjúságomban el ne akadjak menthetetlenül, mint az a régi teherautó a hóban.